

3. Hüseynov Ş.İ. Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin əsasları. Mühazirələr toplusu. Dərs vəsaiti / Ş.İ. Hüseynov, R.M. Nəsirov, E.Q. Muradov. – Bakı : Mütərcim nəşriyyatı, 2008. – 372 s.
4. Mustafayev M. Cinayət-axtarış hüququnun əsasları. Dərs vəsaiti / M. Mustafayev, F. Məmmədov. – Bakı : Hərbi nəşriyyat, 2002. – 328 s.
5. Легостаев В.П. Некоторые проблемы определения понятия оперативно-розыскных мероприятий / В.П. Легостаев // Общество и право. – 2004. – № 4(6). – С. 133–134.
6. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел. Общая часть : [курс лекций]. – М. : ЦИ и НМОКП МВД России, 2000. – 356 с.
7. Об оперативно-розыскной деятельности : Закон Азербайджанской Республики от 28 октября 1999 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30601874.

ОЦЯЦЯ А. С.,

кандидат юридических наук, доцент
кафедры криминального права
(Национальный университет
«Одесская юридическая академия»)

УДК 343.2.01 (477)

ВНУТРІШНЯ БУДОВА ОХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Стаття присвячена розгляду внутрішньої будови охоронної функції кримінального права шляхом вивчення її форми, сутності та змісту (останній складається з напряму впливу кримінального права (кримінальна політика держави) та кримінально-правового впливу, який здійснюється за допомогою духовного відродження суспільства).

Ключові слова: функція, охорона, кримінальне право, зміст, сутність, внутрішнє, зовнішнє.

Статья посвящена рассмотрению внутреннего строения охранительной функции уголовного права путем изучения ее формы, сущности и содержания (последнее состоит из направления воздействия уголовного права (уголовная политика государства) и уголовно-правового воздействия, который осуществляется посредством духовного возрождения общества).

Ключевые слова: функция, охрана, уголовное право, содержание, сущность, внутреннее, внешнее.

The article is devoted to internal structure of security functions of criminal law by examining shape, nature and content (latter consists of directions of influence of criminal law (penal policy of state) and of code of criminal-legal influence, which is carried out by means of spiritual revival of society).

Key words: function, security, criminal law, content, essence, internal, external.

Постановка завдання. Зміни сучасних кримінально-правових парадигм та правовідносин у бік послідовного втілення положень ресторативної юстиції та концептів аболіціонізму вимагають необхідності досконалого вивчення охоронної функції кримінального права.

Результати дослідження. Визначенням функцій кримінального права приділяється значна увага в роботах Ю.А. Демидова, М.І. Ковальова, Л.В. Кузнецова, А.В. Наумова, П.П. Осіпова, А.А. Піонтковського, В.Г. Смірнова, В.Я. Тація, П.А. Фефелова, В.Д. Філімонова та інших. Проте більшість із них була написано за часів пануючої класичної кримінально-правової доктрини.

Дослідження функцій були досить однобічними, оскільки торкалися більш звужених питань щодо охоронної функції кримінального права. В зв'язку з цим метою даної статті є правовий аналіз питань дефініції охоронної функції кримінального права.

Для досягнення поставленої мети необхідне розв'язання таких завдань:

- вивчення внутрішньої будови охоронної функції кримінального права;
- дослідження змісту та сутності охоронної функції кримінального права.

Внутрішню будову охоронної функції кримінального права, а саме її зміст та сутність, розглядав у своїх працях С.Л. Фьодоров, який вважає, що сутність та зміст охоронної функції кримінального права визначається фактичними і формальними підставами, об'єктом впливу, способами здійснення, юридичними і соціально значимими наслідками [1, с. 12].

У своїх дослідженнях С.Л. Фьодоров поєднує зміст та сутність, як одне і теж поняття. Хоча, на наш погляд, сутність є більш глибою за своєю природою категорією.

Даний вислів можна підтвердити, звернувшись до тлумачного словника С.І. Ожегова та Н.Ю. Шведової, які під словом «внутрішнє» пропонують розуміти те, що становить зміст глибини сутності [2].

Сутність (есенція) – філософська категорія, що виражає головне, визначальне в предметі, таке що зумовлене глибинними, необхідними, внутрішніми зв'язками й тенденціями розвитку, і пізнається на рівні теоретичного мислення [3].

Категорія «сутність» нерозривно пов'язана з категорією «явище». Проте єдність сутності та явища не означає їхнього збігу. Це єдність відмінного: сутність завжди прихована за явищами. Вона завжди виступає як внутрішній зміст явищ, прихований від безпосереднього сприйняття.

Є різні точки зору з приводу визначення даної функції, всі вони різні та визначають різні підходи до її розуміння, одні суперечать іншим, але одне, що є незмінним, об'єднуючим і характерним для більшості – це те, що всі вони не заперечують призначення охоронної функції. Приведемо щодо цього такі визначення охоронної функції.

На думку Т.Н. Радько, «охоронна функція права – це обумовлений соціальним призначенням напрям правової дії, націлений на охорону загальнозначущих, найбільш важливих економічних, політичних, національних, особистих стосунків, витіснення явищ, чужих даному суспільству». Специфіка цієї функції, як вважає Т.Н. Радько, полягає в тому, що вона характеризує право, як особливий спосіб впливу на поведінку людей, який виражається впливом на їх волю загрозою санкцій, встановленням заборон і реалізацією юридичної відповідальності. Вона також служить інформатором для суб'єктів суспільних відносин про те, які соціальні цінності взяті під охорону. Крім того, вона є показником політичного та культурного рівня суспільства, гуманних засад, які містяться у праві, оскільки спосіб охорони дуже часто залежить від громадської розвинутості суспільства, від його політичної сутності [4].

На думку В.С. Ковальського, по-перше, охоронна функція є безпосередньо і опосередковано обумовленою (детермінованою) умовами суспільного життя, політичною ситуацією в державі, зміна яких ретранслюється у меті та ефективності її реалізації. По-друге, інструментальні та інституціональні складові охоронної функції спрямовані на досягнення оптимальних суспільних пріоритетів, захист правових цінностей, які визначають конкретні напрями та завдання її реалізації [5, с. 121].

В.К. Бабаєв вважає, що охоронна функція права – основна його функція, генеза якої викликана потребою охорони суспільних відносин, що здійснюється за допомогою права тими чи іншими правовими методами і способами [6, с. 259].

У даних визначеннях є одна спільна риса, а точніше сутність, яку ніхто з авторів не заперечує – це те, що охоронна функція повинна охороняти, захищати, тобто реалізовувати свою сутність.

Відповідно до філософської енциклопедії зміст – це «що» в «якій» формі, є те, що наповнює форму і з чого вона здійснюється [7]. Тобто, змістом функції кримінального права є її визначення.

Під функціями кримінального права більшість учених розуміють основні напрямки кримінально-правового впливу на суспільні відносини. Тому змістом функції кримінального права виступає напрям. Відповідно до тлумачного словника Дмитрієва, напрямок: 1) це лінія або сторона, яку особа обирає для свого руху; 2) це шлях, яким що-небудь або будь-хто діє, розвивається [8]. В свою чергу, напрям ми пропонуємо розподілити на напрям впливу і правовий вплив.

Напрямок впливу – найбільш суттєвий компонент функції права, він є свого роду відповіддю на потреби суспільного розвитку, результатом законодавчої політики, що концентрує ці потреби і трансформує їх у позитивне право.

Вплив кримінального права здійснюється шляхом кримінальної політики на відповідну категорію осіб: 1) **злочинця**, так як саме він вчиняє суспільно небезпечне діяння, яке спричиняє застосування до особи покарання, передбачене нормами Кримінального кодексу України; 2) **потерпілого**, тобто, особи, якій злочинем заподіяно моральної, фізичної або майнової шкоди, іншими словами – це жертва злочину; 3) **суспільство в цілому**.

Що стосується останньої категорії, то слід погодитися з Л.І. Спірідоновим у тому, що те, що переважна більшість людей в суспільстві не вчиняють злочин, є скоріше результатом ціннісно-орієнтаційного впливу існування кримінального закону на суспільну свідомість, який відбувається поза межами реалізації закону, поза межами його дії [9]. Так само слушною видається і думка І.М. Даньшина [10] та Ю.М. Грошового, які пишуть, що кримінальний закон сприяє зміцненню в свідомості громадян стійких правил належної поведінки.

Правовий вплив – категорія, що характеризує шляхи, форми і способи впливу права на суспільні відносини. Це реалізація правових принципів, настанов, заборон, приписів і норм у суспільному житті, діяльності держави, її органів, громадських об'єднань і громадян. Правовий вплив – це не тільки нормативний, а й психологічний, ідеологічний вплив права на почуття, свідомість та дії людей.

У свою чергу кримінально-правовий вплив характеризується способом впливу кримінального права на суспільні відносини.

Кримінально-правовий вплив має як зовнішній та внутрішній прояви, а саме нормативність є його зовнішньою стороною, тобто закріплення того, що впливає з кримінально-правової норми, та внутрішньою стороною, а саме, яким способом воно здійснюється.

Протягом існування людства дані способи були різні, в основному вони мали релігійний та ідеологічний підтексти, а саме кримінально-правовий вплив здійснювався за допомогою язичництва, релігії та ідеології.

Після розпаду СРСР переважна більшість політиків говорили про те, що у здоровому суспільстві ідеологія взагалі не потрібна, що потрібно просто жити і добиватися успіху. Навіщо шукати свій шлях? – кричали вони, радили не винаходити велосипед, почати копіювати шлях до Європи (як показали роки, всякий раз підтверджується приказка «Там добре, де нас немає»). Колишні радянські громадяни, втомлені від ідеологічної обробки, радісно погодились жити без Головної Ідеї... І не помітили, як їм нишком її підсунули, але вже в західному варіанті: «свобода і рівність».

Порівнюючи радянські часи з сучасними реаліями, можна резюмувати, що в нашій країні панує дефіцит духовності і відсутність ідеологічних поглядів на законодавчому рівні, яка б об'єднувала всіх людей.

Навіть учені мусять констатувати невтішні факти. Так, В.О. Навроцький в 2009 році в своєму докладі на черговому представницькому науковому форумі криміналістів, який проходив у Львівському державному університеті внутрішніх справ, звернув увагу на те,

що сталася інфляція кримінального права в повсякденній свідомості. Попередження про можливість застосування статей кримінального кодексу є слабким стримуючим заходом для потенційного правопорушника, повідомлення про порушення кримінальної справи вже не викликає хвилювання у пересічного громадянина [11, с. 6]. Тобто, не має внутрішньої боязні, відсутня внутрішня заборона у людей.

У цьому ж році В.Н. Дрьомін, виступаючи з доповіддю на Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу, зауважив, що «хаотичне реформування» радянського суспільства призвело на початку дев'яностих років до руйнування його інституційних основ, що забезпечують економічний, політичний та правовий розвиток. Сьогоднішній «транзитивний» стан українського суспільства триває ось уже майже два десятиліття, що призвело до розриву системи сталих і життєво важливих цінностей, сприяло остаточному розпаду державних і громадських інститутів [12, с. 604].

Тому справедливою є позиція Ю.Ю. Коломієць – держава перестала працювати, як єдиний добре злагоджений механізм, головним чином через відсутність об'єднуючої ідеології [13, с. 149].

Як справедливо зазначає В.О. Туляков, сучасне дослідження механізму формування нової кримінально-правової доктрини в руслі глобалізаційних процесів свідчить про те, що проблема декодифікації і рекодифікації чинного кримінального законодавства є досить актуальною для європейського кримінального права [14, с. 211]. Процес рекодифікації в українській кримінально-правовій науці вже розпочався, це стосується кримінально-правових проступків. Але, виходячи з наших досліджень, впровадження кримінальних проступків буде супроводжуватися знову ж таки зі змінами тільки до ККУ. Змінюючи і доповнюючи кримінальний кодекс, ми змінюємо, можна ще по-іншому висловитися, покращуємо нормативно-правовий акт, зовнішній прояв охоронної функції кримінального права, і цим ми не можемо змінити, виправити осіб, які стали на злочинний шлях. Для досягнення даного результату потрібна їх власна внутрішня заборона.

Про дефіцит духовності в Україні свідчать: моральна деградація, прагматизм, втрата сенсу життя і культ споживання, підліткова наркоманія і алкоголізм.

З одного боку, духовна криза – глобальне явище, яке пов'язують із переважаючим характером цивілізаційного розвитку людства. Сучасне постіндустріальне суспільство, орієнтоване на максимальне споживання матеріальних благ і перетворення навколишнього світу для більш повного їх задоволення, породило особливий тип технократичної особистості – «кібернетичної людини» (Е. Фромм), інтелектуально розвиненої і технічно утвореної, але нездатної до справді людських відносин і духовно відчуженої від світу природи і людської культури. Наслідки цього явища чітко проявляються у системі соціальних, міжособистісних відносин, в екологічній кризі, яка є яскравим показником духовної обмеженості сучасного технократа, часто позбавленого почуття відповідальності і усвідомлення свого людського боргу перед навколишнім світом.

З іншого боку, духовна криза, що характеризується бездуховністю і аморальністю – явище вітчизняне, яке особливо стало явним, починаючи з 90-х рр. ХХ століття. Це пов'язано не тільки з реаліями соціального життя, але, насамперед, з втратою колишніх основ і цінностей виховання, породженими довгими роками ідеологічної невизначеності і аксиологічною кризою.

Висновки. Отже, діючий Кримінальний кодекс України повинен, охороняючи, регулювати відносини як матеріальні, так і духовні.

Також необхідно зазначити, що окрім зовнішньої сторони охоронної функції кримінального права, яким є її нормативне закріплення, законодавча вираженість, потрібно визначити її зміст, який складається з напряму впливу кримінального права (кримінальна політика держави) та кримінально-правового впливу, який здійснюється за допомогою духовного відродження суспільства.

З урахуванням вищезазначеного ми вважаємо можливим запропонувати власне визначення охоронної функції кримінального права, яке, на наш погляд, повинне відображати

властивості даного явища, яке характеризує його сутність і не зводиться до прийнятого в науці та закріпленого розуміння функції, як елементарного напрямку правового впливу.

Таким чином, **охоронна функція кримінального права – це існуюче явище, зміст якого полягає у напрямі впливу кримінального права та кримінально-правовому впливі, на охорону духовних та матеріальних суспільних відносин шляхом визначення, які діяння є злочинами, та які кримінально-правові способи впливу застосовуються при їх вчиненні.**

Вважаємо перспективними подальші дослідження та науковий аналіз духовності, як об'єкта кримінально-правової охорони.

Список використаних джерел:

1. Федоров С.Л. Понятие охранительной функции в уголовном праве, ее содержание и сущность / С.Л. Федоров // Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева. – Тольятти: ВУиТ. – 2004. – Вып. 45. – С. 12–14.
2. <http://www.jobtoday.com.ua/slovar/slovo.php?gnm=3667>.
3. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Сутність>.
4. Общая теория государства и права. – С. 60–61.
5. Ковальський В.С. Охоронна функція права: монографія / В.С. Ковальський. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – с. 121.
6. Теория государства и права / Под ред. В. К. Бабаева. – М.: Юристъ, 2002. – 259 с.
7. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3335/СОДЕРЖАНИЕ.
8. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/dmitriev/2605/направление>.
9. <http://ukr-pravo.at.ua/index/0-517>.
10. Даньшин И.Н. Правовые отношения в уголовном праве // Вопросы государства и права. – М. – 1974.
11. Навроцький В.О. Чи перебуває українське кримінальне право в стані кризи? / В.О. Навроцький // Юридичний вісник України. – 12–18 вересня 2009. – № 37 (741). – 6 с.
12. Дремін В.Н. Криминогенность транзитивных обществ (криминологические последствия распада СССР) / В.Н. Дремін / Правове життя сучасної України: Тези доповідей Міжнародної конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу / Відп. ред. д-р юрид. наук проф. Ю.М.Оборотов // Одеська юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – 604 с.
13. Коломиєц Ю.Ю. Наказание в круговороте форм правления / Ю.Ю. Коломиєц / Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. Вип.. 54 / Редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; Відп. за вип.. В.О. Туляков. – Одеса: Юридична література, 2010. – 149 с.
14. Туляков В.А. Генезис уголовного права и диалектика рекодификации / В.А. Туляков // Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). – Т. 2 / відп. за випуск д. ю. н. В.М. Дьомін / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2012. – С. 211–213.

